

Oponentský posudek diplomové práce Barbory Hladíkové
Současné tendence obouvidových sloves v češtině

Barbora Hladíková se ve své diplomové práci zaměřila na experimentální výzkum hodnocení přijatelnosti 24 potenciálně obouvidových sloves českého původu (např. *jmenovat, pasovat, darovat* apod.), jimž byla v odborné literatuře dosud věnována malá pozornost. V rámci tohoto výzkumu realizovala dva na sebe navazující experimenty, v nichž se zabývala formálními a sémantickými podmínkami ovlivňujícími přijatelnost konkrétních sloves buď v perfektivní, nebo imperfektivní interpretaci (konkrétně se jednalo o konstrukce s opisným futurem, s fázovými slovesy, v postponovaných vedlejších větách časových s *až* nebo *než*). Výsledky jejího výzkumu ukazují, že v užívání potenciálně obouvidových sloves existují rozdíly v míře naplňování obou interpretací obouvidového paradigmatu (včetně toho, že existují potenciálně obouvidová slovesa, která jsou hodnocena spíše dokonavě, například *darovat*), že obouvidovost sloves se může proměňovat a že potenciální obouvidovost sloves s různými stavovými a habituálními významy se existujícími testy zjišťuje obtížně.

K teoretické části mám následující poznámky:

1. Autorka v přehledu odborné literatury k tématu neuvádí práce Chromého (2014) a Starého (2017) publikované ve *Studiích z aplikované lingvistiky*. Vzhledem k nevelkému objemu literatury věnované specificky obouvidovým slovesům v češtině to považuji za závažné opominutí.
2. Na str. 11 nahoře autorka uvádí odbornou literaturu, jež ukazuje na odlišnost (ač provázanost) distinkcí perfektivní – imperfektivní a telický – atelický (např. Filip 1999), o něco níže píše „[n]a základě skutečnosti, že směřování k závěrovosti by se dalo považovat za sémanticky distinktivní rys, který přísluší pouze perfektivům“, což je jednak v kontradikci s výše uvedeným tvrzením, jednak to v soudobé slavistické aspektologii není vnímáno jako pravdivé (viz velké množství nedokonavých sloves telických).
3. Chybné je autorčino tvrzení na str. 11–12, že se o vidu mluví především v souvislosti se slovanskými jazyky, viz přehled jazyků světa s gramatickým značením vidu ve WALS: <http://wals.info/feature/65A#2/25.5/148.2>. Stejně tak formulace, že v jiných jazycích „se ale vid častěji zaměňuje s kategorií času“, je natolik nepřesná, až je špatně.
4. Terminologická poznámka: bylo by vhodné, kdyby autorka zavedla a používala jeden termín pro směřování k cíli/závěru děje, tj. buď teličnost, nebo terminativnost. V práci se používají jako záměnné, aniž by byly terminologicky provázány (navíc v některých přístupech k sémantice vidu a aktionsartu se s nimi pracuje jako s odlišnými kategoriemi, viz slovníková hesla v ESČ a NESČ od N. Nüblera). O synonymii této distinkce se píše poprvé na str. 17, když předtím se zmiňovaly obě samostatně.
5. Bylo by vhodné v teoretické části uvést seznam sloves českého původu, jež se v odborné literatuře uvádějí jako obouvidová.
6. Celkově by bylo vhodné v teoretické části věnovat více času přesnosti formulací. V této části je velké množství obtížně srozumitelných či vágních výpovědí, viz např. *obdobný vid* (vid může být buď stejný, nebo jiný), *sloveso je pojímáno primárně jako základní forma, která je modifikována koncovkami a dalšími prostředky do jednotlivých tvarů* (str. 14; té primárně základní formě nerozumím vůbec), *nefunkční konstrukce* ve významu negramatické či nepřijatelné konstrukce, viz např. str. 19.

K empirické části se vztahují následující komentáře a otázky:

1. V popisu souboru podnětů není vysvětleno, jak to, že ve čtyřech podmínkách (2 vyžadující PF interpretaci, 2 vyžadující IPF interpretaci) jsou celkem 4 dvojice vět, tj. že každá podmínka je zastoupena dvěma lexikálními variantami při zachování sledovaného slovesa v předepsané formě. Rovněž by bylo vhodné aspoň jeden soubor se všemi realizacemi uvést přímo ve výkladu (u druhého experimentu to tak je).
2. V části 6.2 věnované metodě chybí základní popis hodnocení přijatelnosti se stručným vysvětlením výhod a potenciálních rizik této metody.
3. Do analýzy potenciálně obouvidových sloves s tendencí k asymetrické preferenci jedné vidové interpretace by bylo účelné zahrnout to, zda má dané sloveso formální korelát v opačném vidu, což se nepochybně spolupodílí na distribuci či tendencích k obouvidovosti (například *vštěpovat* má korelát ve *vštípít*, *stanovit* ve *stanovovat*, u jiných sloves ve vzorku takový korelát nenacházíme).
4. Autorka poukazuje na problematické výsledky s testovacími větami obsahujícími vedlejší věty s *než*, trochu obtížně však nachází vysvětlení tohoto efektu. Správně si všímá, že takto hodnocené jsou zejména věty s negací (například *Veřejnost umělecká díla neuvidí, než je sběratelé darují galeriím* nebo *Hana nevezme Jaroslava na milost, než jí daruje květiny*). Ve zdůvodnění by bylo vhodné reflektovat, že tyto konstrukce se v češtině prostě neužívají, v kontextech s negací v hlavní větě, kde je vedlejší věta postponovaná, se užívá gramatikalizované *dokud + negace*, věty s *než* jsou typické na začátku souvětí (viz odborná literatura o větosledu a o konstrukční prominenci ve výstavbě souvětí). Tento test (na rozdíl od ostatních tří) tak měl horší výchozí situaci v hodnocení přijatelnosti.
5. Oceňuji, že autorka provedla empirický výzkum s větším počtem mluvčích. Při vyhodnocení a interpretaci obou experimentů by bylo vhodné zohlednit a komentovat to, že věková struktura respondentů je alespoň u jednoho experimentu poměrně heterogenní (sama autorka jinde v práci uvažuje o proměnách obouvidovosti sloves v čase) a v obou experimentech se participanti z poloviny překrývají. Autorka hodnotí některé výsledky jako signifikantní, aniž by (soudě podle textu práce) provedla potřebná měření s pomocí inferenční statistiky. Zároveň by bylo vhodné zjistit interindividuální rozdíly, což jednak u tohoto typu empirických výzkumů bývá standardní, jednak u hodnocení obouvidových sloves (stejně jako jiných periferních jevů v jazyce) může být zásadní, neboť v populaci mohou existovat skupiny mluvčích s výrazně odlišnými strategiemi užívání a interpretace daných prostředků, tj. může existovat více (a jen částečně intersubjektivně sdílených) norem.
6. V komentářích u výsledků jednotlivých sloves by bylo vhodné zohledňovat i stupeň kolokační síly u obouvidového slovesa a jeho konkrétního doplnění, například *stanovit hranice* (viz *než se stanoví nová hranice*) je méně typická kolokace tohoto slovesa, což může ovlivnit přijatelnost dané věty.
7. Prosím autorku, aby u obhajoby uvedla a komentovala příklady se slovesem *zásobit*, které při korpusové sondě hodnotila jako telické a které jako atelické (viz str. 74 práce). Zároveň by bylo vhodné doplnit vztah velikosti vzorku k celkovému množství tokenů tohoto slovesa v syn6. Rovněž prosím autorku, aby vysvětlila, co znamená formulace, že sloveso *zásobit* se „objevuje u perfektních sloves“ na str. 75.
8. Ukázal výzkum různou kompatibilitu sloves s různými fázovými slovesy, tj. se *začít* a *přestat*? V odborné literatuře se někdy o asymetrii těchto sloves vzhledem k sémantice vidu a teličnosti plnovýznamových sloves uvažuje, dostatečné empirické výzkumy chybějí.
9. Zajímalo by mě, proč nejsou podnětové věty pro jednotlivá slovesa v přílohách řazeny abecedně. Zhoršuje to orientaci.

Po pravopisné a typografické stránce se v práci objevují častá opomenutí v oddělování vedlejších vět vložených čárkami a velmi nedůsledné je značení příkladových výrazů kurzívou, což při čtení ruší. Ostatní nedostatky jsou ojedinělé. Ze stylistického hlediska bych upozornila na několik drobností, například užívání periferního *s ohledem k*, v psaném odborném stylu neformální konstrukce (*ale stále nám chybí formulace sémantického rozdílu perfektiv a imperfektiv*) či různé a poměrně četné neobratné formulace (např. *V testovacím kontextu sice přijímání v perfektivním kontextu není tak zřejmé* na str. 74, nebo věta ze str. 79 *U obou těchto sloves mechanismus přijatelnosti druhého vidu funguje pravděpodobně prostřednictvím přijatelnosti děje jakožto opakovaného punktuálního děje, což byl mechanismus, který byl testován v druhém experimentu přijatelnosti.*).

Celkově soudím, že diplomová práce Barbory Hladíkové představuje původní a pečlivě provedený výzkum zaměřený na dosud nedostatečně reflektované téma. Realizace výzkumu je zřetelným kladem předložené práce, způsob podání a četná formulačně neobratná či vágní místa však tuto zásluhu poněkud snižují. Z toho důvodu předloženou práci doporučuji k obhajobě, neboť splňuje požadavky kladené na závěrečné práce, nicméně navrhuji ji hodnotit známkou velmi dobře. Zároveň si myslím, že daný výzkum by neměl zůstat pouze v podobě diplomové práce a měl by být zpracován jako odborná studie a publikován.

V Lipsku dne 12. 6. 2018

Mgr. Eva Lehečková, Ph.D.